

LH-2023-8734

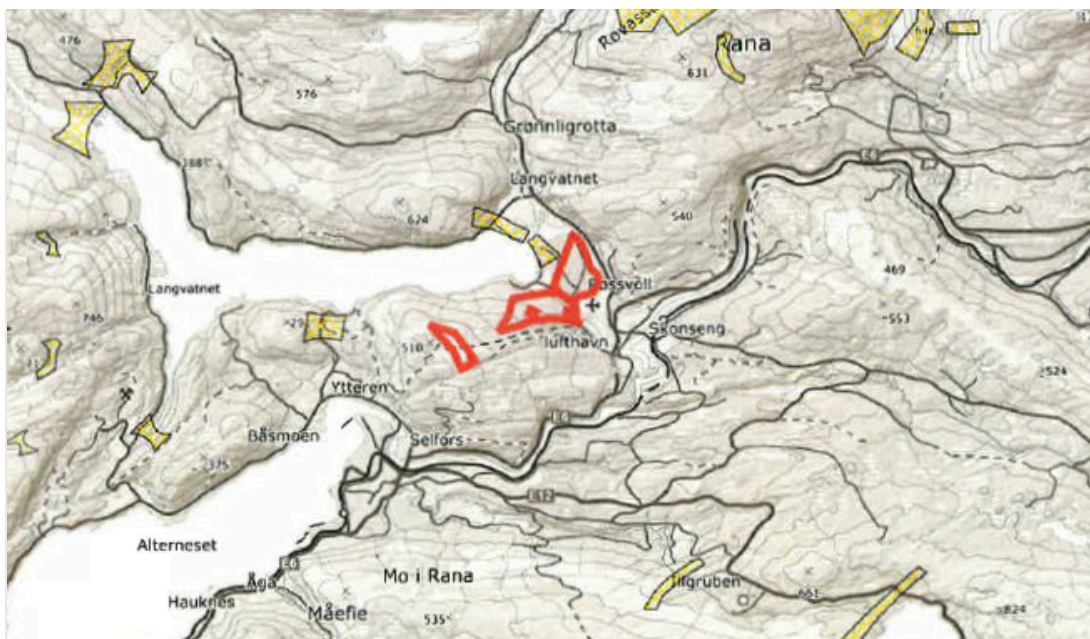
Instans	Hålogaland lagmannsrett – Dom
Dato	2023-09-28
Publisert	LH-2023-8734
Stikkord	Jordskifterett. Reinbeite. Alders tids bruk. Reindriftsloven § 4 og § 22 .
Sammendrag	Saken gjaldt spørsmål om et reinbeitedistrikt hadde rett til beite og flyttlei på eiendom sør for Langvatnet i Rana kommune. Lagmannsretten kom til at det ikke var sannsynliggjort at verken eiendommen eller området rundt hadde vært benyttet til reinbeite. Vilåårene for alders tids bruk var ikke oppfylt. Det ble lagt vekt på arronderingsmessige og topografiske forhold som medførte at reinen ikke trakk inn i området. Konkret avgjørelse. Henviisninger: Reindriftsloven (2007) §4, §22
Saksgang	Helgeland jordskifterett JHEL-2021-104343 – Hålogaland lagmannsrett LH-2023-8734 (23-008734ASD-HALO). Anke til Høyesterett ikke tillatt fremmet, HR-2023-2456-U. Om rettskraft
Parter	Kaia Therese Strandjord (advokat Heidi Nergård) mot Hestmann Strandtind Reinbeitedistrikt (advokat Anja Marie Jonassen).
Forfatter	Jordskiftelagdommer Liv Nergaard, lagdommer Geir Ludvigsen og lagdommer Henriette Nazarian.
Sist oppdatert	2023-12-27
Henviisninger i teksten	Forvaltningsloven (1967) §2 Tvisteloven (2005) §20-2, §20-5, kap20 Reindriftsloven (2007) §19 Jordskiftelova (2013) §4-1, §7-9 Voldserstatningsloven (2022)

Saken gjelder spørsmål om Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt har rett til beite og flyttlei på eiendommen Langvasshei, gnr. 95 bnr. 1 i Rana kommune.

Kaia Therese Strandjord eier Langvasshei. Langvasshei er en landbrukseiendom på sørsiden av Langvatnet med to teiger på til sammen ca. 3 000 dekar. Den største teigen grenser i øst til Langvassåga, mens den minste ligger øst for toppen av Risfjellet.

Langvasshei ble skyldsatt i 1756 og har vært i Strandjords familie siden 1922. Det har vært ordinær gårdsdrift på gården, blant annet med tre husmannsplasser, en av disse på Killingneset. Eiendommen leies i dag ut til Unimaskin AS som driver et større grustak, til en bonde som høster innmarka, til Avinor som har beredskapsveger og til et slamdeponi. For øvrig er det hogst og elgjakt på eiendommen.

Nedenfor er det tatt inn et utsnitt av arealbrukskart fra NIBIO Kilden som viser de to teigene til Langvasshei markert med rødt. Flyttleien på Killingneset og øvrige flyttleier i området er markert med gul farge:

Flyttleien på Killingnesset er markert på gnr. 112 bnr. 4 og 6. For at reinen skal komme seg til/fra den markerte flyttleien, er det aktuelt å krysse eiendommen Langvasshei og passere i området mellom grustaket og innmarka på gnr. 112 bnr. 4.

Det har langt tilbake i tid vært reindrift både fra norske og svenske samer på Helgeland og i Rana kommune. Etter inndelingen av reinbeitedistriktene i Nordland, fastsatt ved Kongelig resolusjon av 3. september 1898, ble Langvasshei og områdene sør og nord for Langvatnet lagt til Dunderland reinbeitedistrikt. Området vest for Langvatnet ble lagt til Strandtindene reinbeitedistrikt. Distriktsgrensene i Nordland ble endret i 1999 for å få bedre drifts- og beiteforhold. Området sør og nord for Langvatnet, som tidligere lå til Dunderland, ble da lagt til Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt. Dette distriktet har tre siidaer, der to er i aktiv bruk. Kurt Jørgen Gaup er distriktsleder.

I forbindelse med planarbeid for utvidelse av grustaket på Langvasshei, fremmet fylkesmannen i Nordland innsigelse på grunn av manglende utredning og ivaretagelse av flyttleien for reindrift på Killingneset. Kaia Therese Strandjord begjærte etter dette sletting av flyttleien på Killingneset og ba samtidig om at beiteretten på hennes eiendom slettes. Begjæringen ble ikke tatt til følge. I vedtaket av 14. april 2021 skrev Landbruks- og matdepartementet følgende om adgangen til å slette opplysninger fra arealbrukskartet:

«Som nevnt over gir reindriftskartet uttrykk for reindriftens eget syn på arealbruket i et område, de er ikke juridisk bindende og endrer ikke underliggende rettsforholdene. Ettersom reindriftskartet kun gir uttrykk for reindriftens syn på arealbruken i et området skal ikke reindriftsforvaltningen uten videre endre reindriftens inntegninger.

Da inntegningen i kartet ikke er en stadfesting av rettigheter og ikke endrer gjeldende rettighetsforhold, kan man ikke legge til grunn at disse etablerer rettigheter eller plikter, verken for berørte grunneiere, reindriften eller andre berørte interessenter. Inntegning av f.eks. flyttleier i reindriftskartet anses derfor ikke som enkeltvedtak etter lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 2 bokstav b. Ettersom inntegningene ikke i seg selv endrer de underliggende rettsforhold anses den videre ikke som en rådighetsbegrensning som gir grunnlag for erstatning. Motsatt vil heller ikke en sletting av en inntegnet flyttlei fra reindriftskartet påvirke de underliggende rettighetsforholdene, herunder påvirke eksistensen av denne flyttleien.

Som nevnt under punkt 3.2. skal det fremgå av reindriftskartet dersom det er tegnet inn beitebruk i områder hvor det ikke foreligger et klart rettsgrunnlag for reindriftsutøvelsen. Vi kan imidlertid ikke se at dette er tilstrekkelig godtgjort i dette tilfelle, og Landbruks- og matdepartementet kan ikke se at det er grunn for å slette den inntegnede flyttleien fra reindriftskartet.

[...]

Rett til å utøve reindrift er som nevnt over en selvstendig rettighet basert på alders tids bruk, og ikke en rettighet som kan innvilges eller avslås av Landbruk- og matdepartementet. Hvorvidt det eksisterer rett til reinbeite og flyttlei for rein på gnr 95 brn 1 i Rana kommune er et spørsmål som gjelder eksistensen av en privatrettslig bruksrett, og må avgjøres mellom rettighetspretendentene. Da rettighetsforholdet er omtvistet finner departementet ikke grunnlag for å gå nærmere inn på anførselene knyttet til de underliggende rettighetsforholdene i denne saken.»

Strandjord fremmet 9. juli 2021 krav om rettsutgreiing etter jordskiftelova § 4-1 bokstav d til Helgeland jordskifterett, for å få avklart om Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt har rett til beite og flyttlei for rein på eiendommen Langvasshei.

Helgeland jordskifterett avsa dom 11. november 2022 med slik slutning:

1. Hestmannen Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktsstyret har rett til beite og flyttlei for rein på gnr. 95, bnr. 1 i Rana kommune.
2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.
3. Jordskiftekostnadene fordeles med kr 5 395,50 på hver eier av gnr. 95 bnr. 1 og Hestmannen Strandtind reinbeitedistrikt.

Kaia Therese Strandjord, har anket dommen til Hålogaland lagmannsrett. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt har tatt til motmæle.

Ankeforhandling ble holdt i Mo i Rana 28. og 29. august 2023. Kaia Therese Strandjord og leder for reinbeitedistriktet, Kurt Jørgen Gaup, avga partsforklaringer. Det ble ført seks vitner, herunder sakkyndig vitne Anne Severinsen. Det ble gjennomført befarung med partsforklaringer. Øvrig bevisførsel fremkommer av rettsboka.

Eier av gnr. 51 bnr. 1, Kaia Therese Strandjord, har i korte trekk anført:

Det hefter feil ved jordskifterettens rettsanvendelse og bevisbedømmelse.

Rettslig grunnlag for utøvelse av reindrift er alders tids bruk, jf. reindriftsloven § 4. Det er ikke sannsynliggjort at reindriften har oppfylt vilkårene om alders tids bruk for rett til beite og flyttlei på Langvasshei. Reindriftsloven gir ikke grunnlag for å skape nye rettigheter.

Området sør for Langvatnet var ikke brukt av Dunderland reinbeitedistrikt før endringen av distriktsgrensen i 1999. Det er rimelig å anta at dette skyldtes manglende behov for sommerbeite og naturlige arronderingsmessige avgrensninger av området. Videre kan topografiske forhold og isgang i elva og på vannet ha hatt betydning.

Området er ikke nevnt i det historiske materialet som beskriver reindriften i Rana, verken i bygselskontrakter, intervju, eldre rettssaker eller vitneforklaringer. Det er heller ikke stedsnavn sør for Langvatnet som tyder på at det har vært reindrift i området.

Langvasshei og området sør for Langvatnet har ikke vært brukt til beite av Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt, ut over ett tilfelle i 2011, da reinen ble fraktet med trailer og sluppet i Jens Henrik-grustak sør for Langvasshei. Flyttleien ved Killingneset har aldri vært brukt. Området er heller ikke nevnt som sentralt for noe årstidsbeite i distriktsplanen for Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt, ikke heller flyttleien over Killingneset. Det er heller ingen grunn til å tro at det dreier seg om en tradisjonell flyttlei. Distriktsleder Gaup har tegnet inn flyttleien etter at området på nordsiden av Langvatnet ble tatt i bruk.

Dersom eiendommen har vært benyttet av reindriften, har bruken uansett ikke hatt et slikt omfang at arealet på sørsiden av Langvatnet kan anses som lovlig reindriftsareal, jf. reindriftsloven § 4. Reindriften har dermed ingen saklig grunn til å benytte eiendommen som flyttlei, jf. reindriftsloven § 22. Saken skiller seg fra HR-2016-1219-A Seiland ved at det der var nødvendig med laste og losseområde for å komme til ei øy med uomtvistet beiterett.

Det vises til at Dunderland reinbeitedistrikt ikke fremmet krav i forbindelse med reguleringen av Langvassåga på 1950-tallet.

Subsidiært anføres det at dersom lagmannsretten kommer til at det har foreligget en beiterett, er denne ikke benyttet de siste 100 år. Vilårene for frihevd er dermed oppfylt. En gangs bruk i 2011 er ikke tilstrekkelig til å avskjære frihevd.

Kaia Therese Strandjord har lagt ned slik påstand:

1. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktsstyret har ikke rett til beite og flyttlei på gnr. 95, bnr. 1 i Rana kommune.
2. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktsstyret dømmes til å betale sakens kostnader for jordskifteretten og lagmannsretten.

Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt har i korte trekk anført:

Reinbeitedistriktet har rett til flytting og beite på Langvasshei. Rettsgrunnlaget for beiteretten er alders tids bruk, jf. reindriftsloven § 4 første ledd, jf. reindriftsloven § 19. Flyttleien over eiendommen ligger i et sentralt reinbeiteområde og den er en nødvendig for flytting nord og sør for Langvatnet. Flyttleien har også et særskilt vern etter reindriftsloven § 22.

Retten til beite og flytting er opparbeidet i alders tid lenge før 1900-tallet. Reindriften er imidlertid vekslende fra år til år. Tvisteområdet brukes ikke hvert år, men er nødvendig noen år. I nyere tid har bruken vært sporadisk ettersom det aktuelle området ligger i yttergrensen for distriktet. Videre har nedbygging og topografi hindret trekk fra andre distrikter i øst. Etter etablering av flyplass og annen bebyggelse ble området vanskelig tilgjengelig for Saltfjellens reinflokk. Distriktsgrensene ble derfor endret i 1999.

Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt har vinterbeite langs kysten og vår, sommer og høstbeite lenger øst. Distriktet er oppdelt av lange fjorder og det tok tid å etablere seg med gjerder og hytter i områdene nord for Langvatnet. Det skyldes deres driftsform med såkalt «rotasjonsbeite» der reinen beiter og oppholder seg i samme område flere år på rad, for så å flytte til et nytt område. Det innebærer at det kan gå lang tid mellom hver gang de er på samme sted.

Flyttleien på Killingneset ble tegnet inn på reindriftskartet i forbindelse med arbeidet med distriktsplanen som ble ferdigstilt i 2015. Flyttleien ble lagt der det ut fra terrengforholdene er naturlig for reinen å trekke.

Det er kollektiv kontinuitet for reinbeite og flytting over tvisteområdet. Flyttleiens funksjon og bruk fremgår av topografi, naturlig beitemønster og naturforholdene. Flyttleien er ut i fra topografien eneste mulige passasje mellom nordre og søndre side av Langvatnet. Det er ikke gjerder eller andre fysiske hinder som stenger for rein.

Det har i hvert fall siden distriktsgrensene ble fastsatt i 1898 vært offentlighet rundt reindriften i dette området. Reindriftsmyndighetene er klar på at det er en flyttlei på stedet. Det vises til brevene fra Fylkesmannen og senere statsforvalteren i Nordland fra 2020 og 2021, samt Landbruks- og matdepartementet sitt vedtak av 14. april 2021 der begjæringen om sletting av flyttlei ikke ble tatt til følge. Området sør for Langvatnet er avsatt til LNFR-område i arealplanen for Mo i Rana og det er i reguleringsprosesser tatt hensyn til flyttleien.

Det er ikke utøvd motbruk fra grunneier som skulle tilsi at rettighetene er brutt ned. Flyttleien er åpen med 180 meter bredde, og grunneiers bruk har ikke hindret reindriften bruk. Grunneier har heller ikke vært i god tro.

Det er lagt ned slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Kaia Strandjord erstatter sakens omkostninger for jordskifteretten og lagmannsretten til Hestmannen Strandtind reinbeitedistrikt ved leder Kurt Gaup.

Lagmannsretten bemerker:

Lagmannsretten er kommet til at det verken hefter rett til reinbeite eller rett til flyttlei på eiendommen Langvasshei, gnr. 95 bnr. 1 i Rana kommune.

I det følgende redegjøres det for de rettslige utgangspunkt, deretter foretas en gjennomgang av det historiske materialet som er vektlagt, før lagmannsretten oppsummerer og konkluderer.

Rettslige utgangspunkt

Reindriftsloven § 4 første ledd har følgende ordlyd:

«Den samiske befolkningen har på grunnlag av alders tids bruk rett til å utøve reindrift innenfor de delene av fylkene Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag og Hedmark hvor reindriftssamene fra gammelt av har utøvet reindrift (det samiske reinbeiteområdet).»

Forut for Høyesteretts dom i Rt-1988-1217 (Korssjøfjell) var det en utbredt rettsoppfatning at retten til å utøve reindrift omfattet all utmark innenfor reinbeitedistriktene, jf. Skogvang, Samerett, 4. utgave, side 299. I Korssjøfjell-dommen ble det imidlertid fastslått at beiterett i privat utmark måtte bygge på et privatrettslig grunnlag, for eksempel alders tids bruk. Etter dette vedtok Stortinget en bevisbyrderegel, som nå finnes i reindriftsloven § 4 andre ledd, og som har følgende ordlyd:

«Innenfor det samiske reinbeiteområdet skal det legges til grunn at det foreligger rett til reinbeite innenfor rammen av denne lov, med mindre annet følger av særlige rettsforhold.»

Bestemmelsens andre ledd skal forstås slik at den pålegger grunneier en bevisbyrde i reinbeiteområdene, og det kreves sannsynlighetsovervekt for at bruken ikke har hatt et tilstrekkelig omfang til at arealet er lovlig reindriftsareal, jf. HR-2001-4-B Selbu side 788 med videre henvisninger.

Om kriteriene for rettserverv ved alders tids bruk og hvordan de skal anvendes ved vurderingen av rett til reinbeite uttaler Høyesterett på side 788-789:

«Rettsserverv ved alders tids bruk hviler på tre elementer: Det må foreligge en viss bruk, som må ha funnet sted i lang tid, og ha skjedd i god tro. Man har imidlertid ikke faste kriterier ved avgjørelsen om de enkelte vilkår er oppfylt. Brækhus/Hærem: Norsk Tingsrett side 610 fremhever at vilkårene ikke er uavhengige – «en kan for eksempel slippe noe på kravene til tiden, dersom bruksutøvelsen har vært mer markert og omvendt, og for det annet tas det også hensyn til andre momenter som for eksempel rettighetens art og kvalitet, hvor tyngende den er for den tjenende eiendom og hvor nødvendig den er for den eller dem som påstår å ha retten». Dette er etter min mening en dekkende beskrivelse.

Dette ervervsgrunnlaget er aktuelt i mange forhold. Og som det fremheves i sitatet foran, må det blant annet legges vekt på «rettighetens art». Da vår sak gjelder beiterett for rein, må det tas hensyn til de særlige forhold innen reindriften. (...) Kravene må tilpasses samenes og reinens bruk av området. Det må tas hensyn til at samene har hatt en nomadisk livsform. Momenter som har vært fremhevet for andre beitedyr, kan ikke uten videre overføres til reinbeite. Disse forhold må trekkes inn i vurderingen.

Av konkrete momenter fremhever jeg særlig at reindriften er svært arealkrevende, og at arealbruken varierer fra år til år avhengig av vær, vind og beitenes beskaffenhet. Det kan således ikke kreves at reinen har beitet i et bestemt område hvert år. Både av denne grunn og på grunn av samenes nomadiske livsform kan avbrudd ikke hindre rettsserverv selv om det har hatt atskillig lengde. I denne sammenheng nevner jeg at i Mauken-dommen ble reindriften ansett å ha erstatningsrettslig vern selv om den siden begynnelsen av 1920-tallet ikke hadde vært utøvd i området i over en mannsalder. Men ved avbrudd må det kreves en lengre samlet tidsperiode.

Konsekvensen av at det tas hensyn til reinens natur, er at det må legges vekt på beitemønsteret. Reinen tar store områder i bruk, og omgivelsene, topografi, næringsforhold, vær og vind mv. avgjør områdebruken. Et typisk beitemønster er at den streifer. At reinen har visse kjerneområder for eksempel kalving, betyr ikke at bruksområdet ikke er betydelig større. Rettsserverv kan dermed ikke være avskåret utelukkende fordi det er såkalt «streifbeiting» som har funnet sted.»

Høyesterett har for øvrig i HR-2018-456-P avsnitt 122 følgende og HR-2021-1429-A avsnitt 120 følgende, benyttet tilsvarende rettslige utgangspunkter.

I Selbu-dommen på side 792 uttales dessuten at topografien står sentralt ved vurderingen av hvor reinen har beitet. I dommen på side 815 fremheves betydningen av naturlige hinder, som i den saken var Selbusjøen. Beitingen i de vestlige områdene mot Selbusjøen var ikke like intensiv som lenger øst i tvisteområdet. Det reiste spørsmål om beitingen i de vestlige områdene hadde hatt tilstrekkelig omfang til å danne grunnlag for rettsserverv ved alders tids bruk. Om dette heter det i dommen på side 815-816:

«Ved denne vurderingen må man etter min mening akseptere rettsserverv med noe lavere beiteintensitet i yttersonen – randsonen – av de områdene hvor beitingen er tilstrekkelig intensiv til alene å kunne begrunne rettsserverv ved alders tids bruk. I motsatt fall vil samene, om de skal unngå å gjøre seg skyldig i ulovlig beiting med de konsekvenser det har, bli presset tilbake fra de områdene hvor de tradisjonelt har beitet.»

Det ligger i dette at man i avgrensningen av beiteretten må legge vekt på om yttergrensen samsvarer med naturlige hindringer for reinen.

Spørsmålet i saken er om Kaia Therese Strandjord som eier av gnr. 95 bnr. 1, har sannsynliggjort at beiterett på Langvasshei ikke har grunnlag i alders tids bruk. Videre er det et spørsmål om eiendommen kan benyttes for å komme til flyttleien på Killingneset.

Bruk av Langvasshei og området ved Langvatnet til reinbeite fra 1600-tallet og til distriktsinndelingen i 1898

Langvasshei ligger i et område som arronderingsmessig, ut i fra topografien og reinens beitemønster, kan sies å avgrenses av det 11 km lange Langvatnet i nord, Langvassågå og gården Røssvoll i øst, Ranaelva og Ranaffjorden med bebyggelsen på Selfors og Ytteren mot sør og elva mellom Alterneset og Langvatnet mot vest. Et utmarksområde på om lag 56 kvadratkilometer. Det er verken gjerder eller andre topografiske forhold som hindrer reinen i å trekke på tvers av eiendomsgrensene internt i dette området. Dersom det kan påvises at det har vært reindrift i deler av dette området, er det nærliggende at det også har vært reindrift på Langvasshei.

Det er ikke tvilsomt at svenske og norske samer langt tilbake i tid har drevet med rein på Helgeland og i Rana kommune. Om reindriften på Helgeland på 1500- og 1600-tallet har vi imidlertid begrenset kunnskap, jf. NOU 2007:14 side 12. Grovt kan det sies at svenske samer har hatt vinterbeite på svensk side og i grensetraktene, og sommerbeite lenger øst på norsk side. Norske samer har tradisjonelt hatt vinterbeite på kysten og sommerbeite lenger inn i landet.

Kongens salg av allmenningene Rana og Vefsn til Petter Dass d.y. innbar at samene fortsatt skulle beholde sine rettigheter i allmenningen, slik det er formulert i skjøtet datert 3. mars 1750:

«Kjøberen vel skulle nyde alle de Almindings Skove og Marker, hvor Boefolk sig nedsette og rydde, Men Lapperne, att brugge alt, hvad Som der er uden for, samt af Skovene have fornøden Brænde-fang og ey Viidere;...»

Et annet sted i skjøtet er dette formulert slik:

«...at Lapperne udj Almindingerne nyder til brugs de Pladser eller Strækninger, hvor Ingen Rydning kand skee eller Boefolk sig needsætte,...»

Av det historiske materialet som har særlig interesse i vår sak, er de såkalte bygslingskontraktene på Helgeland. Dette er en ordning som eksisterte fra 1600-tallet og hovedsakelig til ut på 1800-tallet. Kontraktene ga samene enerett i et område i forhold til andre samer og bygselen gikk delvis i arv, jf. Kosmo, Rapport om distriktsinndelingen i Nordland, 1998 side 8. I kontraktene, som var sentrale for skattelegging av samene, beskrives beiterett for rein på avgrenset areal som stedfestes.

Håkon Hermanstrand redegjør for de samiske bygslene i doktoravhandlingen «Eie eller leie, valg eller tvang Samiske bygsler Vaapste og Raane 1690-1800», UiT Norges arktiske universitet, september 2020. Hermanstrand omtaler 17 bygselskontrakter i Rana. En av disse er en rettssak fra 1755 der samens John Jonsson «Burfjeldet» stevnet to nordmenn fra «Rausandakselen» for å ha satt opp hus i hans bygslede land. I de andre bygsels-kontraktene nevnes Kjerringfjellet, Grønnfjell, Blakkådalen, Kallvatnet, Virvatnet, Stormdalen, Akersvatnet, Gressfjell og Storakersvatnet. Hermanstrand opplyste videre at: «Det kjennes ikke bygsler fra de vestlige og kystnære områdene sør for Saltodduottar/ Saltfjellet, altså vest for Langvatnet ved Mæhvie/ Mo i Rana». Stedene som nevnes i avhandlingen ligger nord og øst for Langvatnet og til dels langt unna omtvistet område.

Ved kongelig resolusjon av 6. august 1892 ble det opprettet en kommisjon «til Undersøgelse av Lappeforholdene i Nordlands Amt», den såkalte Lappekommisjonen. Kommisjonens mandat var å gjøre undersøkelser «angaaende Lappeforholdene i Nordlands Amt og afgive Forslag til Fastsættelse af Grændserne for Lappernes Beitesret samt til Ordning forøvrigt af Forholdet mellem disse og de Fastboende i nævnte Amt.» I kommisjonens innberetning, som ble avgitt 24. juli 1894, står det blant annet følgende om «Fastlandstrakten mellem Ranenfjord og Holandsfjord»:

«Det enestes Parti af denne Trakt, hvor nogenlunde rimelige Betingelser for Rendriften er tilstede, findes mellem Nordranenfjorden, Bunden af Sjonenfjorden og Langvandet i Mo»

I dette kystnære området hadde Kristen Nilsen og hans to sønner 1200 rein på sommerbeite og Lappekommisjonen foreslo:

«at denne Trakt kommer til at danne 26de Distrikt, kaldes Strandtindernes Distrikt med et Renbelæg af indtil 1000 Dyr, benyttes til Sommerbeite, men kan ogsaa delvis benyttes som Vinterdistrikt.»

I publikasjonen Reindrift og nomadisme i Helgeland I, Ørnulf Vorren, Tromsø Museums skrifter Vol. XXI,1 Novus Forlag 1986, gis ytterligere informasjon om reindriften i Rana. Vorren skriver på side 26:

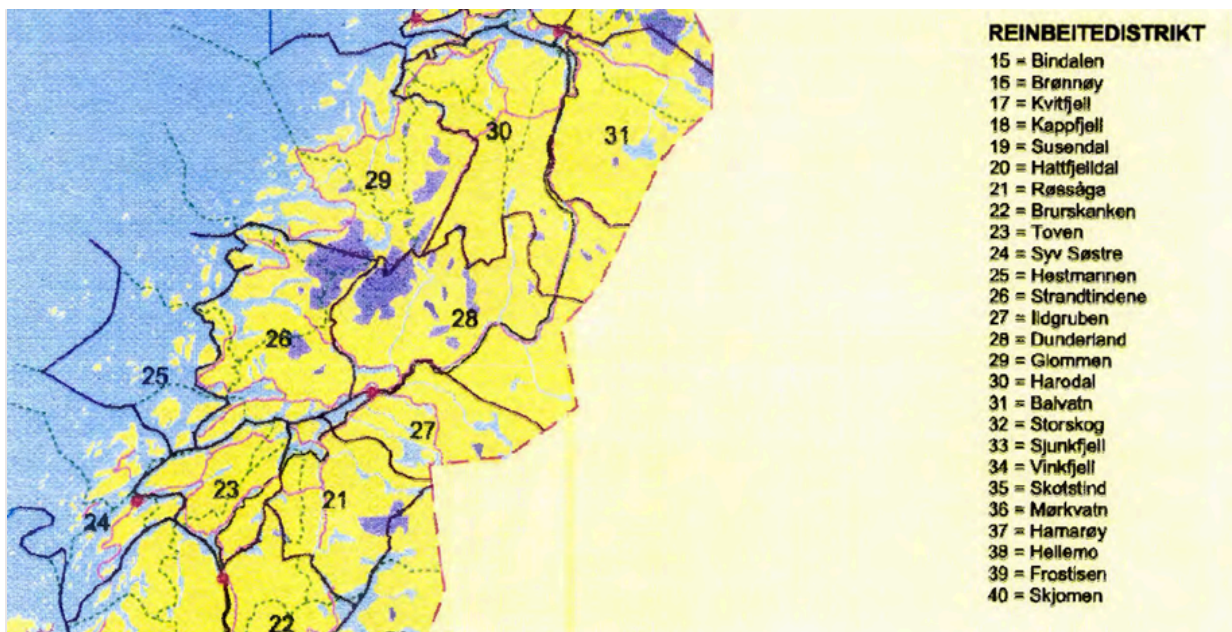
«Vi kan altså anta at økning av reinmengden sammen med en endring av driftsformen i Sverige har virket til at norske reindriftssamer ytterligere er blitt presset vestover mot kysten. Her hadde det jo vært reindrift fra gammelt av, men i mindre målestokk. Av vidneforklaringer i Rana fremgår det at området nord for Ranafjorden fra og med Sneffjellene og Langvassgrenda i øst til og med Lurøy og Rødøy i vest, var brukt til reinbeite i 1830. Undersøkelser som kommisjonen av 1892 foretok ved rundspørring i alle Helgelands herreder, gir oss iallfall den lokale befolkningens oppfatning av hvor lenge der har vært reindrift i de forskjellige strøk av fylket. Tar en nå kystområdet i sør, svarer alle sør for Rana unntatt Vega, at der har vært drevet reindrift fra «uminnelige tider». Nord for Rana svarer Lurøy og Rødøy: «fra umindelige tider» eller lignende.»

Basert på de skriftlige kildene fremstår det som klart at det har vært reindrift i Rana kommune langt tilbake i tid. Burfjell, Raufjell/Rausandfjell, Stormdalen, Snøfjellet og Langvassgrenda synes å ha vært sentrale områder for rein. Områder som ligger nord, øst og vest for Langvatnet. Flere av reindriftssamene ble ifølge vitneforklaringene også bofaste og slo seg ned i Langvassgrenda som ligger på nord-vestre side av Langvatnet. Risfjellet, Yttrafjellet og Alterfjellet, alle sør for Langvatnet, er ikke nevnt.

Sakkyndig vitne Anne Severinsen har vist til Lappekommisjonens utredning om Kristen Nilsen som hadde rein ved Langvatnet. Sett i sammenheng er det slik lagmannsretten ser det, området vest for Langvatnet mot Sneffjellet det vises til. Et område som i 1898 ble lagt til Strandtindene reinbeitedistrikt i samsvar med forslaget til Lappekommisjonen. Det er slik lagmannsretten ser det, ikke konkrete holdepunkt i Severinsens arbeid for at det har vært reindrift sør for Langvatnet. Lagmannsretten kommer tilbake til hennes forklaring om stedsnavn nedenfor.

Reindriften etter 1898

Etter distriktsinndelingen i 1898 ble Langvasshei og områdene sør for Langvatnet lagt til reinbeitedistrikt 28 Dunderland. Mot vest grenset området sør for Langvatnet til distrikt 26, mot sør til Ranafjorden og Ildgruben og mot nord til Langvatnet, som vist på kartet nedenfor:

Mo i Rana er på kartet markert med en rød prikk ved enden av Ranafjorden, i grensen mellom distrikt 27 og 28. Langvatnet nord for byen er farget blått.

Vorren har på side 28 tatt inn en tabell som viser reinbeitedistriktene på Helgeland omkring år 1900. Oversikten viser at det den gang ble drevet reindrift om sommeren i ni distrikter på Helgeland og om vinteren i syv distrikter. I distrikt 26 er det registrert én familie med sommerbeite på Strandtindene og vinterbeite i Melfjord, med totalt 90 rein. Ni familier med til sammen 1 650 rein er registrert med sommerbeite i distrikt 27 Ildgruben og vinterbeite i Sverige. Distrikt 28 Dunderland er ikke nevnt i tabellen, noe som kan tyde på at det ikke var rein der på dette tidspunktet.

Cand. jur. Jens Bull ga i 1913 ut publikasjonen «Vidneforklaringer om renbeiting i Ranen og Salten innhentet 1911». Anders Bang Hansen, som var lensmann på Mo, forklarte seg om reindrift i «Snefjeld», området «Langvand» og «Langvands-grænden» og «Blakaadalen». Ole Johan Kristensen, som var slakter, nevner «Snefjeldene» og «Mofjeld». Lars Mikkelsen, som var Pladsmann på Ytteren, forklarte at svenske samer oppholdt seg i «Langvands-grænden» i Norge i kort tid hver sommer, vanligvis i august. Mikkelsen hadde lite kjennskap til nyere reinbeiting og opplyste at der hvor han «nu bor kommer det aldrig svensk ren.»

Jens Pedersen Strandjord forklarte til Bull at det var svenske samer i Ørtfjellet da han kom til Strandjord for 30 år siden, men siden har ingen ligget i det fjellet. Strandjord opplyste også at det var svenske samer i Stormdalen og Raufjellet som oppholdt seg der i kort tid om sommeren. Reinen ble gjetet og «gjorde ikke skade at snakke om». I følge Strandjord hadde det ikke vært løsrain ved hans gård, som lå på Røssvold. Vitnet mente at det var mye rein i fjellene i gamle dager, men at: «Det begynte å minke for 30 år siden, og det har stadig minket.»

Vorren gir en nærmere beskrivelse av reindriften i distrikt 26. Det fremgår der at reinen fra distrikt 26 trakk østover til Langvassområde på høsten og beitet fritt i områdene østenfor Snøfjellet og Høgtuvbreen. Vorren skriver videre på side 125:

«I denne tiden var det ingen vokting. En holdt bare dyrene under kontroll slik at de ikke dro ut av området. Imidlertid er også dette området relativt godt avgrenset terrengmessig sett.

[...]

Høstflyttingen tok til etter at dyrene var samlet ned mot Snefjellet der terrenget på mange måte dannet en slags «oppdemming» av dyrene.»

I Rapporten Distriktsinndeling i Nordland fra 19.03.1998 skriver Kosmo følgende om Dunderland/Harodalen reinbeitedistrikt, som var det største reinbeitedistriktet i Nordland:

«Vårbeitene ligger i de indre områder av Saltfjellet. Bjøllåvatnet/Tollådalen og videre sørover Riebbivagge mot Stormdal er et alternativ med gode vårbeiter. I år når våren er sen med mye snø, trekker reinen over i andre og lavereliggende områder.

Områdene mellom Svartisen og Dunderlandsdalen, altså Stormdalen og Blakkådalen, er de sentrale sommerbeiteområdene. En kan også nytte områdene lengre nord enkelte år når vær forholdene tilsier det. Det er i det hele et overskudd av sommerbeiter i distriktet.»

Kosmo gjør på side 126 og 127 en vurdering av distriktsgrensen i ressursammenheng i området Langvatnet 127:

«Grenseområdene nord for Ildgrubens nordgrense har karakter av å være et eget avgrenset område. Selv om 3 distrikt markerer en klar interesse for området kan en knapt si at det i dag utnyttes på en regulær måte. Dette har sammenheng med avgrensningen til andre områder; Dunderland skiller området mot vest og området lar seg ikke bruke i direkte sammenheng med områdene nord/vest dersom en ser det ut fra arronderingsmessige forhold.»

Bård Berg skriver følgende om reindrift i boka, Mot en korporativ reindrift, Diedut 3/2000:

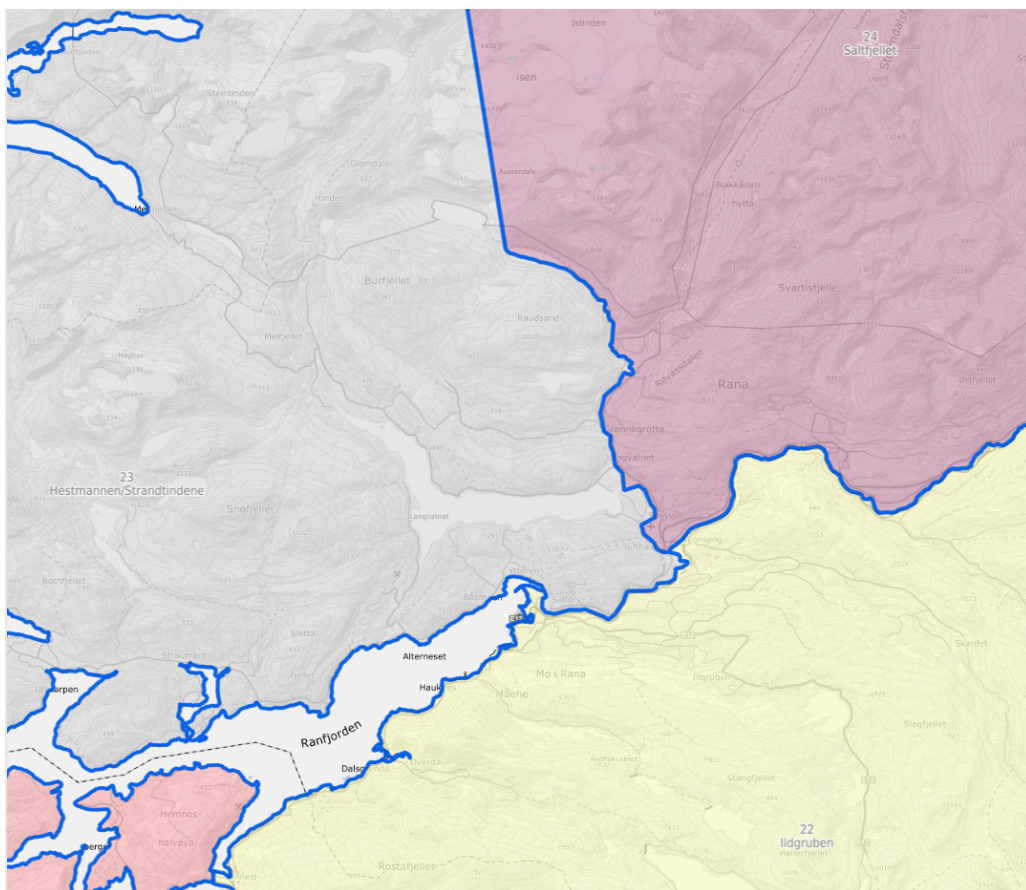
- «3. Strandtindene vil bli omtalt bl.a. i forbindelse med innflytting fra Toven, med videreføring av melkebruksreindriften helt opp på 1960-tallet som resultat. Distriktet har i perioder hatt svært liten eller ingen reindrift.
[...]
7. Dunderland ligger på Helgehind (Rana kommune), men er i liten grad brukt av reineiere fra regionen. Distriktet ble først brukt som sommerbeiteland av svenske reineiere, seinere av reinere fra Saltdal (Lønsdal).»

Heller ikke Bull og Berg omtaler reindrift sør for Langvatnet. Det bemerkes at flere av vitnene Bull referer var bosatt i nærområdet, på Mo, Selfors og Yttern. Hadde det vært rein sør for Langvatnet synes det naturlig at dette ble nevnt. Vitnet Mikkelsen opplyste det motsatte, at det aldri var rein på Ytteren, der han var bosatt.

Etter distriktsinndelingen i 1898 registrerte Vorren 90 rein i Strandtindene vest for Langvatnet. Berg opplyser at det frem til 1960-tallet var svært liten eller ingen reindrift i distriktet. I følge Vorren var distriktet terrengmessig godt avgrenset når reinen trakk østover mot Langvassområdet på høsten. Reinen hold seg i området uten vokting. Også ved høstflyttingen mot sommerbeite ved kysten, dannet terrenget en slags «oppdemming». Noe som samsvarer med forklaringen til distriktsleder Gaup for lagmannsretten, som opplyste at de ikke hadde strørein sør for Langvatnet. Disse forholdene taler for at reinen fra Strandtindene ikke trakk østover mot Risfjellet og Langvasshei.

I 1999 ble distriktsgrensene i Nordland endret og området nord og sør for Langvatnet overført til nytt distrikt 23 Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt (Hierklealma).

Dagens reindriftskart fra Kilden viser at en da fikk slike distriktsgrenser:

Endringen innebar at Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt fikk områdene nord og sør for Langvatnet som tidligere tilhørte Dunderland.

Leder for Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt, Kurt Jørgen Gaup, forklarte at familien hans flyttet fra Finnmark til Rana i 1977, etter tildeling fra Lappefogden. De forholdt seg til distriktsgrensen på vestre side av Langvatnet og hadde ikke rein på sørsiden av vatnet.

Gaup opplyste at det tok noe tid før områdene nord for Langvatnet ble tatt i bruk. Han viste til at det tok tid å bygge opp ny infrastruktur med gjerder og hytter samt å prege av flokken nord for Langvatnet. Reinbeitedistriktet har kun hatt rein på sørsiden av Langvatnet i 2011. Da ble omlag 1 100 rein transportert med trailer fra Ømmertjønn på nordsiden av Langvatnet og til sørsiden av vatnet, der reinen ble sluppet litt sør for Langvasshei. Flyttleien har ikke vært brukt av dem.

Gaup har ikke registrert at det har vært «strørein» fra dem eller fra andre sør for Langvatnet. Nord for Langvatnet kan det ifølge Gaup være «strørein» fra Saltfjellet, som kommer over fjellet fra øst.

Kaia Therese Strandjord forklarte at hun aldri har sett eller hørt snakk om reindrift på Langvasshei, ut over det ene tilfellet i 2011. Broren og faren, som eide eiendommen før henne, har heller ikke snakket om rein i området. Hun viste til at faren var kjøpmann, drev sagbruk og gårdsbruk på Røssvoll. På sommeren gjette de dyrene. På høsten var de på elgjakt. Dersom det hadde vært rein i området, ville hun hørt om dette.

Vitnene Stein og Janne Hauahei, som er oppvokst på nabogården til Langvasshei, forklarte at de verken har sett eller hørt at det har vært rein i området, med unntak av i 2011. Stein Hauahei har gått på elgjakt på sørsiden av Langvatnet i 60 år og tidligere gått på småviltjakt både nord og sør for vatnet. Han har heller ikke hørt at faren, som var bosatt på gården, har sett rein eller vært plaget av rein på innmarka. Selv var han som 20-åring og hjalp Trygve Kristensen i Strandtindene reinbeitedistrikt med rein ved Vassvatnet. Han var kjent med at de hadde rein i Snøfjellet og til Langvassgrenda. Vitnet var også kjent med at Per Josef Blind, fra Saltfjellet, har hatt rein i fjellet ned mot Røssvoll og på nordsiden av Langvatnet, i Stormdalen og streifdyr i Ørtfjell-området. Vitnet Christer Skugghei, som har vært maskinkjører i Unimaskin siden starten av 2000-tallet og har arbeidet med evakueringsvegene til Avinor på Langvasshei, forklarte at han ikke har sett rein i området, utenom den ene gangen i 2011.

Vitnet Kristen Ragnvald Røssvoll, født i 1945, bygdebokforfatter og tidligere gårdbruker på Røssvoll, var kjent med at det var streifrein fra Saltfjellet øst for flyplassen på 1960-tallet. Reinen kunne trekke ned i skogen på vinteren og ete granlav når trærne var felt. Det var ikke flokker, sjelden flere enn ti dyr. Han har ikke sett eller hørt at reinen krysset Langvassåga. Når våren kom var reinen borte, og det har ikke vært konflikter om rein på innmark. Røssvoll var kjent med at det har vært bofaste samer på Rasta, men opplyste at disse ikke holdt rein.

Vurderingen av retten til reinbeite.

Lagmannsretten vurderer det slik at generelle fakta, om at det har vært reindrift på Helgeland og i Rana i flere hundre år før 1900, ikke alene er tilstrekkelig til å fastslå at det i dag er beiterett på Langvasshei.

Lappekommisjonens arbeid og opprettelsen av reinbeitedistrikt innebar ingen endring av de privatrettslige forholdene mellom grunneierne og de beiteberettigede, slik det fremgår av Høyesteretts uttalelser i Korssjøfjell-dommen. Beiteretten må hvile på et privatrettslig grunnlag, og en enkelt gangs bruk i 2011, der reinen transporteres inn i området, er ikke tilstrekkelig.

Lagmannsretten kan slik saken er opplyst, ikke se at det er spor etter reindrift på Langvasshei og eiendommene på sørsiden av Langvatnet, verken i det historiske materialet fremlagt i saken, de mer tidsnære rapportene eller i parts- og vitneforklaringene.

Lagmannsretten legger imidlertid til grunn at det er ført bevis for at det fra gammelt av har vært reindrift på vest-, nord- og østsiden av Langvatnet. En rekke stedsnavn vitner også om reindrift i disse områdene. Sør for Langvatnet er det kun påvist to slike stedsnavn. Reinforsheia kommer fra Reinforsen, en foss i Ranaelva. Navnet kan ha ulik opprinnelse og kan like gjerne stamme fra den mer intensive reindriften på sørsiden av Ranaelva som er dokumentert i bygselskontrakter og øvrige historisk materiale. Navnet Finnsetholet kan like gjerne komme av at samer slo seg ned og ble bofaste i dette området.

At Langvasshei ikke har vært benyttet til reinbeite, kan slik lagmannsretten ser det for det første forklares med terrengforholdene sør for Langvatnet, for det andre at området hovedsakelig har i vært tiltenkt brukt perioder av året som det ikke har vært knapphet på beite og for det tredje at det har vært lite rein i tilgrensende områder.

Terrenget sør for Langvatnet er en naturlig yttergrense for rein fra andre områder. De bratte og skredutsatte skråninger ned mot Langvatnet hindrer reinen i å krysse vatnet. Distriktsleder Gaup forklarte at Killingneset var eneste alternativ for flyttlei mellom nord- og sørdelen av vatnet. Mot øst hindrer Svarfloet og Hundfloet og innmark på gården Røssvoll at rein som kommer østfra, trekker ned mot Langvassåga. Etter at flyplassen ble etablert på 1960-tallet ble passasjen fra øst ytterlige innsnevret. Mot sør stenger Ranaelva og Ranafjorden og etter hvert har også E6 og jernbanen på samme måte stengt for rein som kom sørfra.

Etter 1898 dannet også distriktsgrensen en naturlig barriere mot vest. Dersom rein fra Dunderland trakk inn i området, ville det vært utfordrende å snu flokken i dette skredutsatte området, for å unngå sammenblanding med rein fra Strandtindene. Tilsvarende ville det være dersom Strandtindene trakk inn i området og måtte snu, men da i motsatt retning. I følge Vorren var imidlertid Strandtindene «godt avgrenset terrengmessig sett» og terrenget dannet en slags «oppdemming» av dyrene.

De arronderingsmessige utfordringene synes å være bakgrunnen for at området som tidligere lå til Dunderland ble overført til Hestmann Strandtind i 1999. Kosmo skriver at grenseområdene nord for Ildgruben har karakter av «å være et eget avgrenset område». Videre skriver Kosmo at Dunderland skiller området mot vest og at «området lar seg ikke bruke i direkte sammenheng med områdene nord/vest».

Det andre forholdet som gjør det sannsynlig at det ikke er beiterett sør for Langvatnet, er at det ikke har vært knapphet på beite på den tida av året som reinen oppholder seg i tilgrensende områder. Tilgrensende områder har vært benyttet i sommerhalvåret. Ifølge Kosmo er det overskudd av sommerbeite i distriktet. Det har derfor ikke vært behov for reinen å trekke inn i området.

Det tredje forholdet er reintallet. Slik saken er opplyst var det omkring forrige århundreskiftet lite rein i Dunderland distrikt som grenset til Langvatnet. Vorren registrerte ikke rein i Dunderland i tabellen fra 1900, noe som samsvarer godt med Bulls gjengivelse av Jens Pedersen Strandjord sin forklaring fra 1911. Strandjord som var bosatt på Røssvoll, opplyste at det ikke var rein ved hans gård. Videre vises det til at Kosmo uttaler om områdene som ble overført i 1999, nord og sør for Langvatnet: En kan «knappt kan si at det i dag utnyttes på regulær måte».

I Strandtindene var det registrert 90 rein i tabellen fra 1900. Videre var det ifølge Berg i perioder liten eller ingen reindrift i Strandtindene frem til 1960-tallet. Da Gaup-familien flyttet til Strandtindene på 1970-tallet økte nok bestanden, men det har ifølge distriktsleder Gaup ikke vært rein sør for Langvatnet.

Lagmannsretten vil for øvrig bemerke at det ikke har kommet frem at det har vært konflikter mellom fastboende og reindriften, verken på Røssvoll eller på Selfors og Ytteren. Det foreligger ikke gjerder eller andre anlegg for reindriften sør for Langvatnet, ikke heller samiske kulturminner. Det er heller ikke fremlagt foto av rein i dette området.

At det ikke skal ha vært enkeltrein eller mindre flokker i området etter distriktsinndelingen ble endret i 1999, kan tyde på at det heller ikke har vært det tidligere.

Lagmannsretten er etter en helhetsvurdering kommet til at reinbeitedistriktet ikke har beiterett for rein på Lanvasshei. Det er ikke sannsynliggjort at eiendommen har vært benyttet til reinbeite, i hvert fall ikke i et omfang som tilsier at det er ervervet beiterett ved alders tids bruk. Arronderingen og topografien i området sør for Langvatnet tilsier at området heller ikke ble benyttet i særlig omfang tidligere. Vilåårene for alders tids bruk er dermed ikke oppfylt.

Vurdering av rett til flyttlei

Reindriftsloven § 22 lyder slik:

«Reindriftsutøvere har adgang til fritt og uhindret å drive og forflytte rein i de deler av reinbeiteområdet hvor reinen lovlig kan ferdes og adgang til flytting med rein etter tradisjonelle flyttleier. Med til flyttlei regnes også faste inn- og avlastingsplasser for transport av reinen.

Reindriften flyttleier må ikke stenges, men Kongen kan samtykke i omlegging av flyttlei og i åpning av nye flyttleier når berettigede interesser gir grunn til det. Eventuell skade som følge av omlegging av flyttlei eller åpning av ny flyttlei erstattes etter avgjørelse ved jordskifteretten. Kongen kan bestemme at også fastleggingen i detalj av den nye flyttleien skal overlates til skjønnnet.»

Lagmannsretten er kommet til at det ikke er rett til reinbeite på eiendommen Langvasshei. I vurderingen har lagmannsretten, som vist over kommet til at det heller ikke er beiterett for rein sør for Langvatnet. Flyttleien på Killingneset knytter dermed ikke sammen reinbeiteområder der reinen lovlig kan ferdes. Lagmannsretten mener følgelig at eiendommen Langvasshei heller ikke kan benyttes til flyttlei for rein.

Lagmannsretten vil for øvrig bemerke at flyttleien på Killingneset først ble registrert på reindriftskartene i forbindelse med utarbeiding av distriktsplanen for Hestmann Strandtind fra 2015. Det er verken anført eller dokumentert at dette er en tradisjonell flyttlei. Det har ikke vært ført vitner fra Dunderland reinbeitedistrikt for å forklare seg om hvilke flyttleier, om noen, som tidligere ble benyttet i området. Det er heller ikke opplyst at det har vært søkt om åpning av nye flyttleier etter reindriftsloven § 22 andre ledd.

Konklusjon

Lagmannsrettens konklusjon blir etter dette at Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt ikke har rett til beite og flyttlei for rein på Langvasshei, gnr. 95 bnr. 1 i Rana kommune.

Sakskostnader

Kaia Therese Strandjord har vunnet saken og har etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første og andre ledd krav på full erstatning for sine nødvendige sakskostnader for lagmannsretten. Lagmannsretten har vurdert, men kommet til at det ikke foreligger tungtveiende grunner som gjør det rimelig å fritta Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt for sakskostnadsansvaret etter tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Advokat Nergård har innlevert en sakskostnadsoppgave for lagmannsretten på 278 666 kroner, etter korrigering for summeringsfeil i oppgaven. Av dette er salærkravet inklusiv merverdiavgift 234 375 kroner. Det øvrige er rettsgebyr, reisekostnader, diett og leie av bil til befaring. Det er ikke kommet innsigelser på oppgaven. Sakskostnader tilkjennes i samsvar med kravet som nødvendige utgifter, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd.

Når det gjelder sakskostnadskravet for jordskifteretten skal lagmannsretten legge sitt resultat til grunn. Når jordskifteretten avsier dom i tvist gjelder tvisteloven kapittel 20, jf. jordskiftelova § 7-9 første ledd. Kaia Therese Strandjord har også i forhold til behandlingen i jordskifteretten vunnet saken, og har etter hovedregelen krav på dekning av nødvendige utgifter til juridisk bistand, jf. tvisteloven § 20-2 første og andre ledd. Lagmannsretten kan heller ikke i forhold til jordskifterettens behandling se at det foreligger tungtveiende grunner som gjør det rimelig å fravike hovedregelen, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Sakskostnadsoppgaven for jordskifteretten lød på 215 195 kroner. Av dette var salærkravet inklusiv merverdiavgift 207 812 kroner. Det øvrige er reisekostnader og diett. Det er ikke kommet innvendinger til oppgaven. Etter lagmannsrettens syn anses også dette som nødvendige kostnader ved saken, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd første og andre setning. Sakskostnader for jordskifteretten tilkjennes i samsvar med kravet.

Dommen er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktstyret har ikke rett til beite og flyttlei på gnr. 95, bnr. 1 i Rana kommune.
2. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktstyret dømmes til innen to uker fra forkynnelse av dommen, å betale til Kaia Therese Strandjord sakskostnader for jordskifteretten med 215 195 – tohundreogfemtentusenett hundreognittifem – kroner.
3. Hestmann Strandtind reinbeitedistrikt v/distriktstyret dømmes til innen to uker fra forkynnelse av dommen, å betale til Kaia Therese Strandjord sakskostnader for lagmannsretten med 278 666 – tohundreogsyttiåttetusensekshundreogsekstiseks – kroner.